

IN MEMORIAM. HERTA KUNA

(POŽEGA, 13. III. 1922. - ZAGREB, 30. VII. 2009.)

Herta Kuna, ugledna umirovljena profesorica Filozofskoga fakulteta u Sarajevu i dugogodišnja suradnica Staroslavenskoga instituta u Zagrebu, umrla je 30. srpnja 2009. godine u Zagrebu, u gradu u kojem je našla utočište u danima rata. Zemni ostaci njezini vraćeni su u Bosnu, kojoj je pripadala kao znanstvenica, kao kulturna djelatnica, kao osoba, u Bosni se nikad nije osjećala izvanjcem iako je u nju stigla u zrelim godinama. A ona je Bosni uzvratila mnogostruko.

Herta Kuna rođena je 13. ožujka 1922. u Požegi, gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju. Nastavak školovanja spriječila su ratna zbivanja, bolesti i poratne okolnosti pa je studij na Filozofskome fakultetu u Sarajevu upisala 1953. godine. Studij srpskohrvatskoga jezika i jugoslavenskih književnosti okončala je 1958. g. s izvrsnim ocjenama. Tijekom studija zapažene su njezina darovitost i marljivost, te je 1958. g. na Odsjeku za jugoslavistiku izabrana za asistenticu za staroslavenski jezik. Doktorsku disertaciju *Jezik fra Filipa Laštrića, bosanskoga franjevca XVIII. vijeka* obranila je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 1962. godine. Tada počinje njezin uspon u karijeri: ubrzo postaje docentica (1963.), a zatim napreduje prema sveučilišnim uzusima do zvanja redovite profesorice (1974.). Čitav svoj radni vijek provela je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, sve do odlaska u mirovinu u siječnju 1987.g.

Osim staroslavenskoga jezika predavala je Istoriju srpskohrvatskoga/hrvatskosrpskoga jezika i utemeljila kolegij Istorija srpskohrvatskoga/hrvatskosrpskoga književnoga jezika, do tada nepoznat na serbokroatističkim katedrama. Budući da je aktivno govorila nekoliko stranih jezika, pratila je inozemnu lingvističku literaturu i rezultate stranih istraživanja posredovala studentima te primjenjivala u svojim znanstvenim radovima. Njezini istraživački napori i postignuća prelijevali su se u njezina predavanja, održavana na zavidnoj razini, u sretnom spoju jednostavnosti izričaja i znanstveno utemeljenih činjenica.

Potrebe za visokoobrazovanim znanstvenicima motivirale su prof. Kunu da pokrene poslijediplomski studij lingvistike na Filozofskome fakultetu u Sarajevu. Nedostatak domaćega kadra nadoknadila je okupljanjem eminentnih jezikoslovaca iz uglednih inozemnih i regionalnih sveučilišnih središta. Svi su se rado odazivali pozivu jer su cijenili i nju i njezine vizije razvoja jezikoslovlja u BiH. Mladi suradnici, magistri i doktorandi, uvijek su mogli računati na potporu prof. Kune, usmjeravala ih je i poticala na ustrajnost, nerijetko i odlučnim zahtjevima, svjesna da se samo ozbiljnim radom može znanstveno rasti.

Zaokružujući jedan život i jedno djelo u času kojemu nitko ne može izbjeći, sklapa se ovaj tekst tek kao presjek kroz bogato stvaralaštvo, samo skica daleko od iscrpnoga opisa i zaokruženoga znanstvenoga vrednovanja.

Herta Kuna usmjerila je svoj znanstveni i istraživački interes na tri područja jezikoslovlja: staroslavenski jezik, povijest jezika i povijest književnoga jezika. Kunina inovativnost u proučavanju povijesti književnoga jezika ogleda se u spajanju filološkoga i sociolingvističkoga pristupa, odnosno u otkrivanju mehanizama nastanka književnoga i standardnoga jezika. Analizirajući jezik plodnoga i popularnoga franjevačkoga pisca Filipa Laštrića, u istoimenoj monografiji, H. Kuna utvrdila je preplitanje odlika organskoga govora s jezikom hrvatske nabožne književnosti i ranije franjevačke književne produkcije, što je dopuštalo zaključak da je bosanska franjevačka književnost pisana posebnom *koine*, oblikovanom kroz višestoljetno književno stvaralaštvo. Značio je takav pristup raskid s onom strujom povjesničara jezika koji su prikazivali piščev izraz isključivo s aspekta povijesne dijalektologije, piščev jezik suodmjeravali prema njegovu idiolektu i najčešće između književnoga izraza i dijalekta stavljali znak jednakosti.

Na modelu primijenjenom u analizi Laštrićeva jezika temelje se njezina potonja istraživanja franjevačkih pisaca i njihova izraza, izložena na znanstvenim skupovima i tiskana u brojnim publikacijama. Već tada, sedamdesetih godina prošloga stoljeća, H. Kuna uočila je utjecaj bosanskih franjevaca na oblikovanje hrvatskoga standardnoga jezika. Naime, dokazala je da je franjevačka literarna koine po svojoj rasprostranjenosti i relativnoj polivalentnosti bila pogodna za uključivanje u one tokove koji su na zapadnome području omogućili stvaranje takvoga idioma koji će Hrvatima poslužiti kao temelj standardnoga jezika. Franjevački tip štokavice bio je dodatni motiv pri izboru štokavskoga narječja za osnovu hrvatskoga standardnoga jezika.

Zanimali su je i teorijski problemi nastanka standardnoga jezika, njegova predstandardna razdoblja i specifičnost bosanskohercegovačkoga sociokulturnoga kompleksa, što je obradila u nekoliko radova. U tome smislu gotovo programatskim se smatra njezin članak "Istorija literarnoga (književnoga) jezika – standardni jezik, njegova istorija i predstandardni idiomi" (1974.).

Povijest predstandardnoga jezika tema je monografije o prvom bosanskohercegovačkome časopisu što ga je izdavao fra Ivan Franjo Jukić – *Jezik "Bosanskoga prijatelja"* (1983.).

Svoju metodu proučavanja književnoga jezika predstandardnoga razdoblja testirala je i na jeziku Dositeja Obradovića, prosvjetitelja, pisca, reformatora jezika, riječju najmarkantnije figure srpskoga predvukovskoga perioda. Njegov je jezik opisala u monografiji *Jezičke karakteristike književnih djela Dositeja Obradovića* (1970.). Temeljito je proučen čitav Dositejev opus, jezik obuhvatno analiziran i definiran kao najrelevantnija pojava srpskoga jezičnoga predstandarda. Zaključivši da je književni izraz Dositejevih djela rezultat spajanja ruskoslavenskoga kao tradicionalnoga, s jedne, i narodnoga kao odraza njegovih prosvjetiteljskih težnji, s druge strane, korigirala je dotadašnje ocjene njegova jezika.

U Bosni je prepoznala Herta Kuna zemlju posebnoga duha, cijenila je otvoreni duh čovjeka toga prostora, otkrila je blago bosanskohercegovačke književne baštine, koju je svim silama spašavala iz mraka i od zaborava. Kad je htjela i učenu i neuku pokazati što se krije u samostanima, privatnim knjižnicama i zbirnama, skladala je knjigu *Hrestomatija starije bosanske književnosti* (1974.), najpopularniju među jezikoslovcima i najčitaniju među svim djelima koja nose njezin potpis.

Kapitalno djelo uz koje se veže ime Herte Kuna svakako je izdanje *Hvalova zbornika*. Vrijednost *Zbornika krstjanina Hvala* (1404.), rukopisnoga, savršeno iluminiranoga kodeksa Crkve bosanske prepoznala je H. Kuna tijekom svojih istraživanja srednjovjekovne bosanske književnosti, te potaknula njegovo izdavanje. Iz plodne suradnje sa znanstvenicama N. Gošić, B. Grabar, V. Jerković, A. Nazor, M. Pantelić nastalo je fototipsko izdanje i knjiga komentara s transkripcijom kodeksa, kritičkim i parakritičkim aparatom. H. Kuna autorica je i popratnih studija (o jeziku i pismu *Hvalova zbornika* i o zborniku uopće). Ne žaleći truda ni vremena, prof. Kuna bila je srce i um toga projekta. Uložila je u njega sve svoje znanje i organizacijske sposobnosti, uključila u ekipu eminentne znanstvenice i stvorila kapitalno djelo, koje je postavilo standarde za sva buduća izdanja takve vrste. Luksuzno izdanje *Hvalova zbornika* obogatilo je 1986. g. naš kulturni prostor.

Sintezu njezinih istraživanja medijevalne Bosne predstavlja knjiga *Srednjovjekovna bosanska književnost*, napisana u predratno vrijeme, a tiskana trudom i marom njezinih nekadašnjih asistenata tek 2008. godine. Izdavač je Međunarodni forum Bosna, čiji su urednici prepoznali važnost Kunine knjige za poznavanje bosanske kulturne prošlosti. Srednjovjekovnu bosansku književnost definirala je kao fenomen u slavenskome svijetu, kao dio posebne kulturne djelatnosti u kojoj se prepliću utjecaji zapada, prvenstveno Dubrovnika i dalmatinske obale, utjecaji istočnoga srpsko-bizantskoga kruga s naslijeđenom slavenskom tradicijom. Sačuvana djela većinom pripadaju nabožnoj književnosti, neznatna je produkcija djela sa svjetovnom tematikom, a posebnim žanrom, sredinom između književnosti i šire pismenosti, autorica smatra historiografska ostvarenja, epigrafiku i administrativno-pravne spise. Književnost srednjovjekovne Bosne zanimljiva je zbog svoga pisma i jezika, čemu je posvećeno posebno potpoglavlje. Nastala pred dva desetljeća, *Srednjovjekovna bosanska književnost* aktualna je i danas, unatoč radovima s istovrsnom tematikom objavljenim u međuvremenu. Razlog je tomu što i novi, mlađi bosanski znanstvenici slijede istraživačke metode i modele prof. Kune.

Međunarodnim slavističkim projektom *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika*, iniciranim 1958. godine, trebalo je obuhvatiti crkvenoslavenski leksik niza redakcija. Bosanska se redakcija nije spominjala jer je znanstveni krugovi nisu priznavali. Analizom srednjovjekovnih bosanskih kodeksa H. Kuna utvrdila je postojanje bosanske redakcije staroslavenskoga i opisala njezine karakteristike i specifičnosti u odnosu na ostale južnoslavenske redakcije, čime je 1969. opravdano pokretanje izrade *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika* pri Komisiji za lingvistička ispitivanja ANUBiH u Sarajevu. Budući da su bosanski kodeksi, osim jednoga, u posjedu inozemnih knjižnica i privatnih zbirki, trebalo je najprije nabaviti i mikrofilmirati tekstove; mikrofilmiranje je bilo tada jedina moguća tehnika snimanja. Mikrofilmirani su ćirilički rukopisi od 13. do 15. st., što je već samo po sebi pothvat vrijedan priznanja, a pristup tim vrednotama treba zahvaliti Kuninu ugledu u svijetu. Prof. Kuna organizirala je ekscerpciju i rad na rječniku u Sarajevu i redovito surađivala sa Staroslavenskim institutom u Zagrebu, gdje je izrađivan *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. Na taj način ostvareno je sudioništvo Bosne u međunarodnom projektu i priznato postojanje bosanske redakcije. Taj angažman prof. Kune slabije je poznat unatoč važnosti koju ima za afirmaciju bosanskoga srednjovjekovlja.

H. Kuna objavljivala je znanstvene članke i rasprave u brojnim publikacijama, od kojih navodimo samo neke: *Jezik*, Zagreb; *Slovo*, Zagreb; *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, Novi Sad; *Život*, Sarajevo; *Izraz*, Sarajevo; *Književni jezik*, Sarajevo; *Pregled*, Sarajevo; *Radovi Naučnoga društva BiH*, Sarajevo.

Znanstvenički i pedagoški angažman prof. Kune protezao se i izvan matične kuće, pa je tako vodila projekte u Akademiji nauka BiH, u Institutu za srpskohrvatski jezik u Sarajevu, kao gostujući profesor posjećivala slavističke katedre u zemlji i inozemstvu.

Prof. Kuna nalazila je vremena i za drugovrsne angažmane: obnašala je vodeće dužnosti na svome matičnome Odsjeku za južnoslavenske jezike, u raznim tijelima na Filozofskome fakultetu i na Univerzitetu u Sarajevu, u SIZ-u nauke BiH; uređivala je časopis *Književni jezik* (od 1972. do 1974. kao članica Redakcije, od 1975. do 1979. glavna i odgovorna urednica), sudjelovala je u uređivanju časopisa *Radovi Instituta za jezik* (u Sarajevu).

Za svoj je rad dobila nekoliko društvenih priznanja i nagrada: Šestoaprilsku nagradu grada Sarajeva, Dvadesetsedmojulsku nagradu, Orden rada sa zlatnim vijencem, Orden zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom, Medalju za hrabrost, Plaketu grada Sarajeva, Plaketu Univerziteta u Sarajevu.

Oprostili smo se s prof. Kunom svjesni da smo izgubili vrsnu znanstvenicu i profesoricu, prijateljicu i kolegicu koja je znala slušati i pomoći riječju, činom, razumijevanjem. Proživjela je Herta Kuna zanimljiv život i kao znanstvenica i kao osoba. Svakodnevnim bi se jezikom reklo da je bila uspješna, ali zbog njezina djela i djelovanja pravedno je i pošteno je reći da nije prošla kroz zemaljsko vrijeme nezapažena.

Darija Gabrić-Bagarić